

MOSH NAVLARINI SUG'ORISHDA TUPROQ NAMLIGINING O'ZGARISHI VA UNING AHAMIYATI

Safarova Xilola Xolmatovna

Buxoro davlat texnika universiteti mustaqil tadqiqotchi

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.22140605>

Annotatsiya: Ushbu maqolada 2021 yilda o'tkazilgan tajriba natijalari asosida "Marjon" va "Durdona" mosh navlarini turli sug'orish usullari (egatlab sug'orish nazorat va egat oralatib sug'orish) hamda uchta namlik rejimi (65-65-65%, 70-70-65% va 75-75-65% ChDNS ga nisbatan) sharoitida sug'orish oldi tuproq namligining o'zgarish dinamikasi tahlil qilingan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, sug'orish oldi tuproq namligi yuqori bo'lgan variantlarda tuproqda namlik yaxshiroq saqlanishi va sug'orishlar samaradorligining ortishi aniqlangan.

Kalit so'zlar: mosh, tuproq namligi, sug'orish tartibi, egatlab sug'orish, egat oralatib sug'orish, ChDHC (cheklangan dala nam sig'imi), "Marjon" navi, "Durdona" navi, sug'orish me'yori, suv tejash.

Kirish Qishloq xo'jaligida sug'orish tartibini ilmiy asoslash, ayniqsa dukkakli ekinlar jumladan mosh yetishtirishda hosildorlikni oshirishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Navbatdagi sug'orishdan oldin tuproq namligini aniq bilish sug'orish me'yorini to'g'ri belgilashga, shu orqali o'simlikning oziqa, havo va issiqlik rejimlarini yaxshilashga xizmat qiladi. Ushbu maqolada 2021 yilda o'tkazilgan tajriba natijalari asosida "Marjon" va "Durdona" mosh navlarining turli sug'orish usullari va namlik rejimlarida tuproq namligining o'zgarish dinamikasi tahlil qilinadi.

Tadqiqot uslubiyati Tajriba dalasida ikkita mosh navi — "Marjon" va "Durdona" ikki xil sug'orish usuli (egatlab sug'orish — nazorat, va egat oralatib sug'orish) hamda uchta namlik rejimi (65-65-65%, 70-70-65% va 75-75-65% ChDNS ga nisbatan) bo'yicha o'rganildi. Har bir sug'orishdan oldin tuproq namligi vazn og'irligiga va ChDNS (cheklangan dala nam sig'imi)ga nisbatan foizda hisoblab chiqildi.

Natijalar va muhokama : 1-variant (nazorat rejimi, 65-65-65%) "Marjon" navini yetishtirishda nazorat variantida sug'orish oldi tuproq namligi ChDNSga nisbatan 63,2–63,9% atrofida, tuproq og'irligiga nisbatan esa 13,7–13,8% ni tashkil etdi. Bu sharoitda sug'orishlar iyul oyining oxiri va avgust oyida amalga oshirildi.

Mosh navlarini sug'orishlardan oldingi tuproq namligi tuproqning quruq vazni va ChDNS ga nisbatan,% ta'siri, 2021 yil

	Mosh navi	Variantlar	Sug'orish oldi tuproq namligi (ChDNSga nisbatan %)	Ko'rsatkichlar	Sug'orish oldi tuproq namligi		
					1	2	3
1	Marjon	Egatlab sug'orish (nazorat)	65-65-65	Nam.ol.vagt Vazn.nisbatan ChDNS.nisbat	23.07 13,7 63,2		22.08 13,8 63,9
2		Egat oralatib sug'orish		Nam.ol.vagt Vazn.nisbatan ChDNS.nisbat	22.07 13,7 63,5		17.08 13,8 63,7
3	Durdona	Egatlab sug'orish (nazorat)		Nam.ol.vagt Vazn.nisbatan ChDNS.nisbat		24.07 13,7 63,4	
4		Egat oralatib sug'orish		Nam.ol.vagt Vazn.nisbatan ChDNS.nisbat		24.07 13,8 63,8	
5	Marjon	Egatlab sug'orish (nazorat)	70-70-65	Nam.ol.vagt Vazn.nisbatan ChDNS.nisbat	19.07 14,7 68,2	14.08 14,9 68,9	

6		Egat oralatib sug'orish		Nam.ol.vaq Vazn.nisbatan ChDNS.nisbat	20.07 14,8 68,4		10.08 15,0 69,3
7	Durdona	Egatlab sug'orish (nazorat)		Nam.ol.vaq Vazn.nisbatan ChDNS.nisbat	21.07 14,9 68,9		20.08 13,7 63,3
8		Egat oralatib sug'orish		Nam.ol.vaq Vazn.nisbatan ChDNS.nisbat	21.07 14,8 68,4		14.08 13,7 63,2
9	Marjon	Egatlab sug'orish (nazorat)		Nam.ol.vaq Vazn.nisbatan ChDNS.nisbat	14.07 15,8 73,1	4.08 15,9 73,5	8.09 13,7 63,2
10		Egat oralatib sug'orish		Nam.ol.vaq Vazn.nisbatan ChDNS.nisbat	13.07 15,9 73,4	27.07 15,9 73,8	21.08 15,9 73,6
11	Durdona	Egatlab sug'orish (nazorat)	75-75-65	Nam.ol.vaq Vazn.nisbatan ChDNS.nisbat	15.07 15,9 73,5	3.08 15,8 73,3	
12		Egat oralatib sug'orish		Nam.ol.vaq Vazn.nisbatan ChDNS.nisbat	13.0 15,8 73,0	28.07 15,9 73,6	24.08 13,8 63,7

Egat oralatib sug'orish usulida ko'rsatkichlar deyarli yaqin bo'lib, tuproq namligi 63,5–63,7% oralig'ida saqlandi bu esa sug'orish muddatlarini biroz oldinga surish imkonini berdi. "Durdona" navida ham shu namlik darajasida tuproq namligi 63,4–63,8% oralig'ida bo'lib, ko'rsatkichlar "Marjon" naviga yaqin natijalarni berdi. 2-variant (70-70-65%) Namlik rejimi kuchaytirilgan ushbu variantda "Marjon" navida tuproq namligi 68,2–68,9% gacha oshgani kuzatildi, tuproq og'irligiga nisbatan esa 14,7–15,0% ni tashkil etdi. Egat oralatib sug'orishda bu ko'rsatkichlar 68,4–69,3% gacha yetib, sug'orish ishlari nazorat variantiga nisbatan 4–5 kun oldin amalga oshirildi bu usulning namlikni uzoqroq saqlash xususiyatini ko'rsatadi. "Durdona" navida ham o'xshash holat kuzatilib, tuproq namligi dastlab yuqori bo'lib, keyingi kuzatuvlarda 63% gacha pasaygani qayd etildi. 3-variant (75-75-65%) Yuqori namlik sharoitidagi bu variantda "Marjon" navida tuproq namligi 73,1–73,8% gacha yetdi. Egat oralatib sug'orish usulida namlik nisbatan barqaror saqlanib, sug'orishlar muntazam ravishda amalga oshirildi. "Durdona" navida esa tuproq namligi 73,0–73,6% atrofida bo'lib, ayrim kuzatuvlarda mavsum oxiriga kelib 63–64% gacha kamaygani aniqlandi.

Xulosa: O'tkazilgan tajriba natijalari shuni ko'rsatadiki: Sug'orish oldi tuproq namligi yuqori bo'lgan variantlarda (70-70-65% va 75-75-65%) tuproqda namlik yaxshiroq saqlanadi va sug'orishlar samaradorligi ortadi. Egat oralatib sug'orish usuli ayrim hollarda namlikni barqaror saqlash va sug'orish muddatlarini 4–5 kunga qisqartirish imkonini berdi — bu usul suv resurslaridan tejamkorroq foydalanishga xizmat qiladi. Nazorat variantlarida tuproq namligi tezroq kamayib, ko'proq sug'orish suvi sarfi talab etilgani kuzatildi. Ikkala mosh navi "Marjon" va "Durdona" o'xshash namlik dinamikasini namoyon etdi, biroq "Durdona" navida mavsum oxiriga kelib namlikning nisbatan keskinroq pasayishi qayd etildi. Shunday qilib, mosh ekinini yetishtirishda tuproq namligini muntazam nazorat qilish va egat oralatib sug'orish usulini qo'llash sug'orish tartibini optimallashtirish, suvni tejash va o'simlikning normal rivojlanishini ta'minlashning muhim yo'lidir.

Adabiyotlar.

1. Abdurahmonov I. Kuzgi bug'doydan keyin ekilgan takroriy ekinlarni tuproqni suv-fizik xususiyatlariga ta'siri. "Qishloq xo'jaligida yangi tejamkor agrotexnologiyalarni joriy etish" mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi ma'ruzalari to'plami. Toshkent. 2011. B.85-86.

2. Avliyaqulov M.A. Sug'oriladigan yerlardan yil davomida samarali foydalanishning ilmiy asoslari. Qishloq xo'jaligi fanlari doktori DSc dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent, 2018 yil, 28-b.

3. Abdisolomova I., G'.Uzoqov, A.Shoymurodov. Moshning hosil strukturasi oziqlantirish usullari va me'yorlarining ta'siri // Agrokimyo himoya va o'simliklar karantini ilmiy amaliy jurnali. Toshkent. 2024, maxsus son № 1. B.83-85.